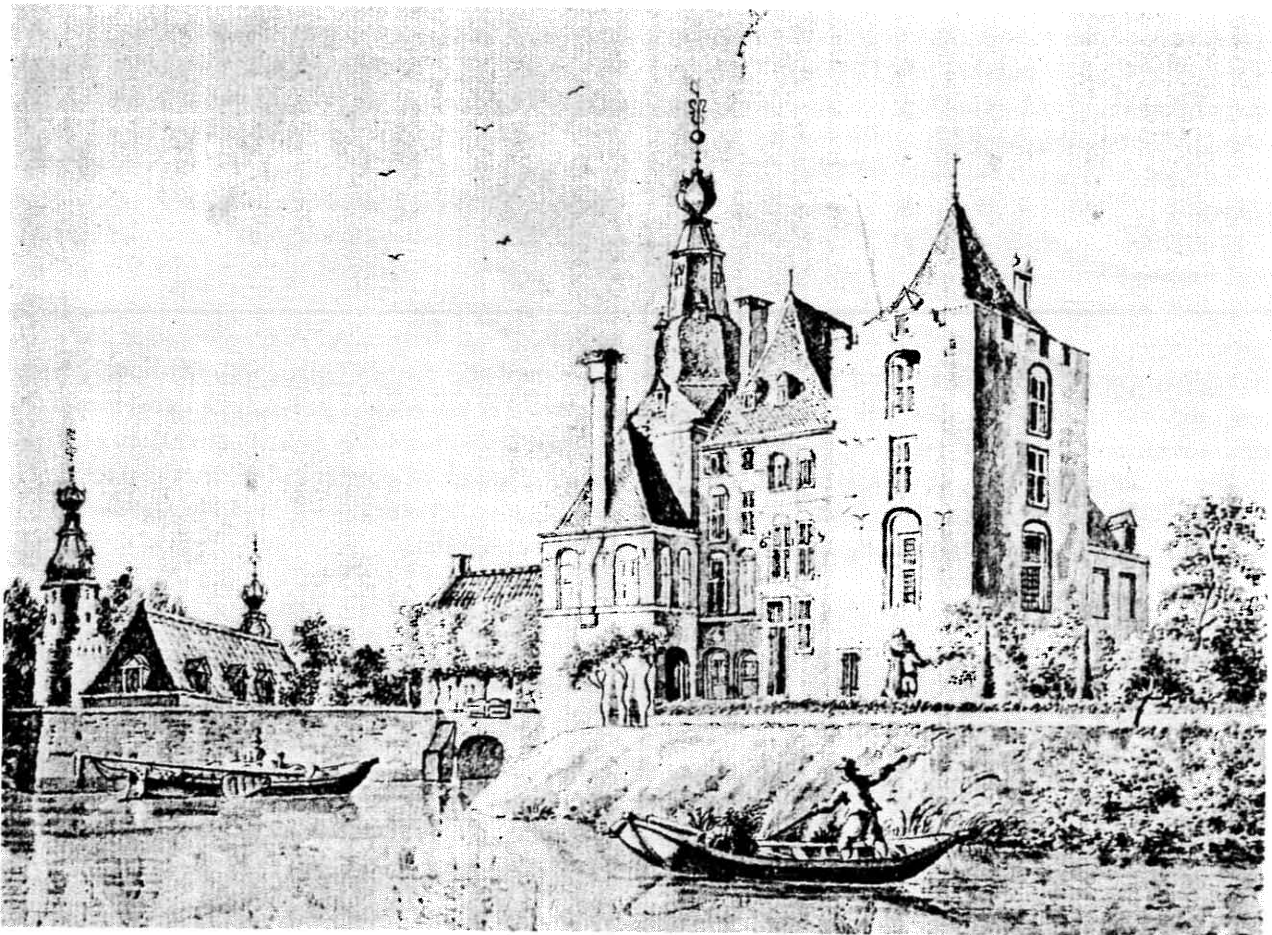

HET KASTEEL VAN OOIJ

DOOR

NICKI BULLINGA

Anonieme tekening, 1e helft 18e eeuw. Particuliere collectie.

De naam Ooij (Oy, Ooyen, Ooi) als kasteelnaam kwam herhaaldelijk voor en heeft tot veel verwarring aanleiding gegeven. Naast het Huuske Oijen bij Kessel (zie pag. 49) kennen we het Huys Oyen bij Broekhuizen vorst en het kasteel Oy in Noord-Brabant aan de Maas.

Ook bij Nijmegen lag een huis Ooijen, waarvan de geschiedenis al teruggaat tot de 12de eeuw.

Dit artikel van mevr. Bullinga handelt over dit huis Ooij.

In 1790 werd Otto Willem Hendrik, graaf van Bijlandt beleend met de heerlijkheid Ooij. Het bijbehorende kasteel, het "Hoog-adelyk Huys Ooij", was al sinds het begin van de zeventiende eeuw, door huwelijk van Margaretha Judith van Ooij met Roelman, graaf van Bijlandt, in het bezit van de familie. Otto Willem Hendrik wilde er blijkbaar aan verdienen, want hij besloot het kasteel te verhuren. De kost gaat voor de baat uit: in 1791 vond een ingrijpende renovatie plaats.

Veel profijt heeft het Huis Ooij de graaf van Bijlandt niet opgeleverd. In de winter van 1794-1795 wordt het kasteel door Franse invasietroepen grotendeels

vernield. De graaf liet een lijst van de aangerichte schade opmaken en dit schaderapport geeft een, zij het onvolledig, beeld van de grootte van het kasteel: kookkeuken, bierkelder, grote zaal, de Boskamer, de heerskamer, Mevrouws kamer, de mamesels kamer, domestique eetkamer, eetzaal en biljardzaal, slaapkamer, twee strijkkamers, gang en trappehuis en bovengang.¹ Wat te doen? Na amper vijf jaar weer een renovatie?

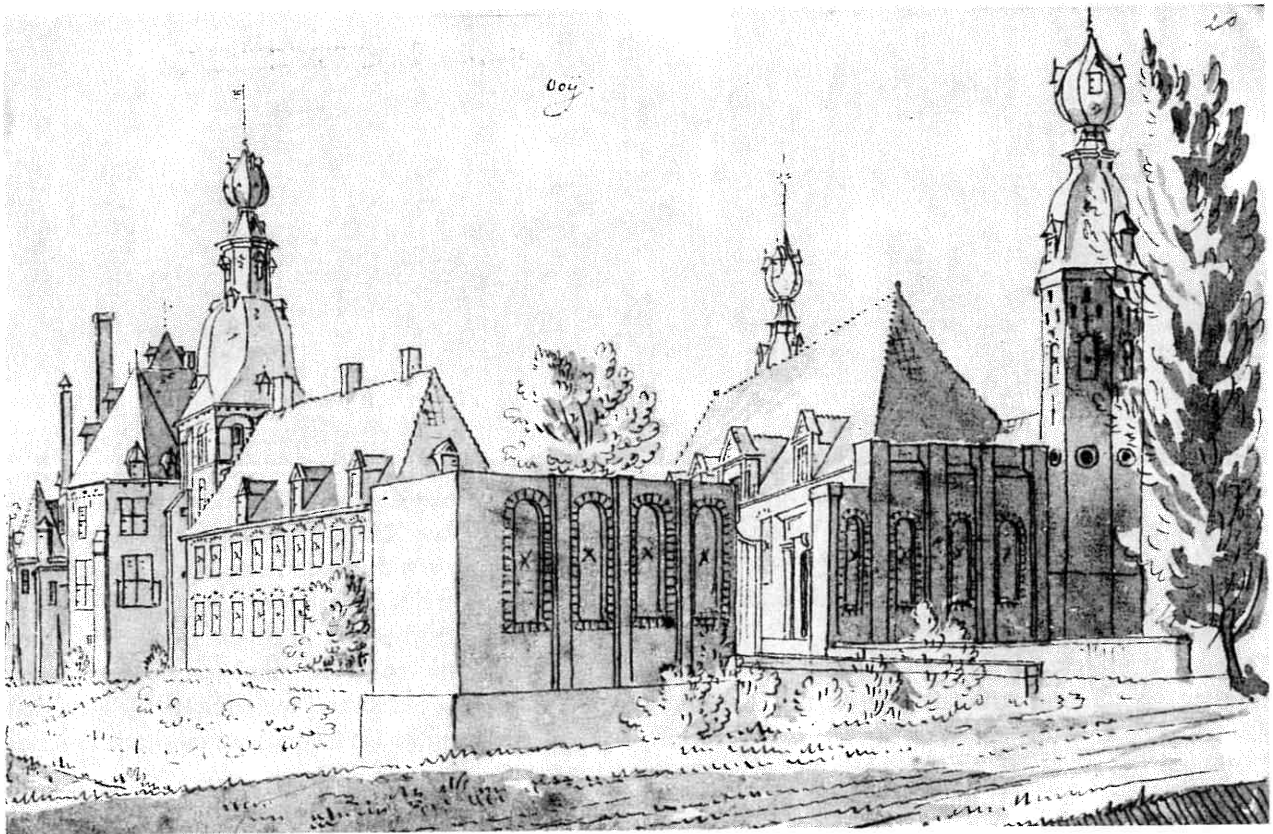
De oorsprong van de Ooijse burcht

In het land van het historierijke Gelre lag eertijds aan de rivier de Waal de burcht Ooij. Het dorp Ooij ligt op de oeverwal Wercheren-Ooij, een post-Romeinse formatie. Het dorpsgebied valt samen met het rechtsgebied van de vroegere heerlijkheid Ooij. De Ooijpolder, die omgeven wordt door een ringpolder, werd vroeger aangeduid met de oude naam “het circuul van Ooij”. In deze omgeving wordt het kasteel gebouwd, en lezen wij voor het eerst over de heren van Ooij.

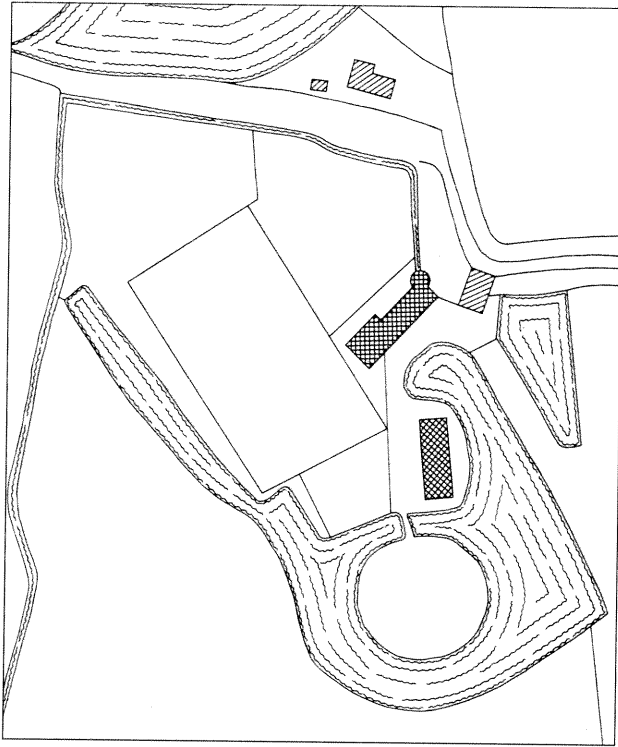
Het geslacht van de heren van Ooij wordt voor het eerst vermeld in 1084. Of dat onze heren van Ooij zijn, is overigens niet helemaal zeker, zoals verderop blijken zal. Een eeuw later, in 1184, is sprake van een “eigen goed” met een daarop gelegen kasteel van Stephanus van Ooij. De oorsprong van de Ooijse

burcht zou vermoedelijk in de twaalfde eeuw kunnen liggen².

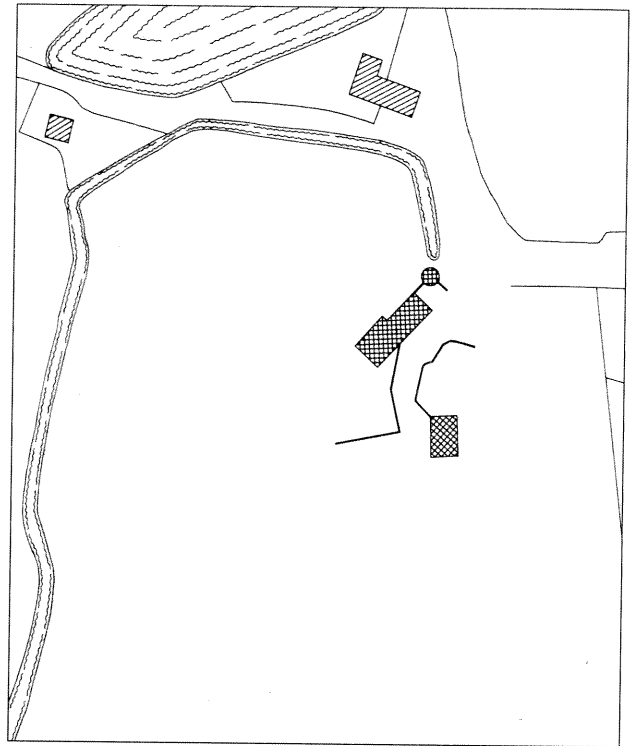
In het Europa van de elfde eeuw kwamen stenen bouwwerken in zwang, de kerken. In de twaalfde eeuw begon men stenen huizen en kastelen te bouwen. De middeleeuwse schrijvers gebruikten verscheidene benamingen voor kasteel, soms zelfs verschillende in één en dezelfde oorkonde. Uit het Latijn zijn overgeleverd de woorden *castrum*, *castellum*, *municipium*³. In het Nederlands werden *huus*, *borg*, *casteel*, *steen* en *burch* door elkaar gebruikt⁴. Er zijn nog oudere middeleeuwse fortificaties dan de stenen kastelen. Dit zijn de zogenoemde “aarden wallen” van circa 2 tot 4 meter hoog in de provincies Gelderland en Overijssel uit de elfde en twaalfde eeuw. Deze staan ook bekend als “ringwallen”, grote ronde of ovale aarden wallen met greppels of echte droge grachten. Deze ringwallen bestonden soms niet alleen uit aarde, maar waren tevens gevuld met steenmateriaal, de zogenoemde breuksteen. De ringwal is de eenvoudigste en snelste vorm van bescherming, reeds toegepast in de prehistorie. Als regel groef men er een gracht omheen. Als de aarden wal niet hoog genoeg was, werd er een houten palissade op aangebracht. In een later stadium werden de binnenterreinen aanzienlijk opgehoogd en ontstonden de mottekastelen. Zij domineerden het omringende landschap en boden een betere bescherming.

Ooij gezien vanaf de Hezelstraat in 1731. C. Pronk (Amsterdam, Schetsboek II, 20).

Het kasteel Ooy volgens een kadasterkaart, een minuutplan uit 1820. Tek. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist.

Moderne plattegrond van Ooy. Tek. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist.

De motte

Het woord "motte" is van Franse oorsprong en werd zo'n 150 jaar geleden in de cultuurhistorie geïntroduceerd. Het woord betekent "plag, zode", dus een motteheuvel zou opgebouwd zijn uit kleizoden of heiplaggen⁵. Er is ook verondersteld dat het woord van het Latijnse "mota" zou afstammen, maar "mota" betekent gracht, en dat is toch wat anders dan de eigenlijke motte.

Een motte is over het algemeen een kunstmatig opgehoogde heuvel, in eerste instantie ontstaan door het graven van een droge of natte gracht. Met de opgegraven grond werd het terrein binnen de gracht opgehoogd. De grachtgrond was meestal niet voldoende om er een motte van te bouwen en er een toren op te funderen. Dus werden er eerst banen van zoden gelegd die voor de stevigheid moesten zorgen. De vakken die op deze manier ontstonden vulde men met grond en hout waardoor een verankering plaatsvond. Dan was het wachten op het inklinken van de mottegrond: een houten of stenen toren kon eenvoudigweg niet op een "verse" motte gebouwd worden. Dit kostte tijd, en in roerige tijden was het niet altijd mogelijk om zolang te wachten, er moest immers snel bescherming geboden worden. In sommige gevallen werd de voeting van de toren in het oorspronkelijke maaiveld gefundeerd, om zodoende het verzakken van motte en toren tegen te gaan.

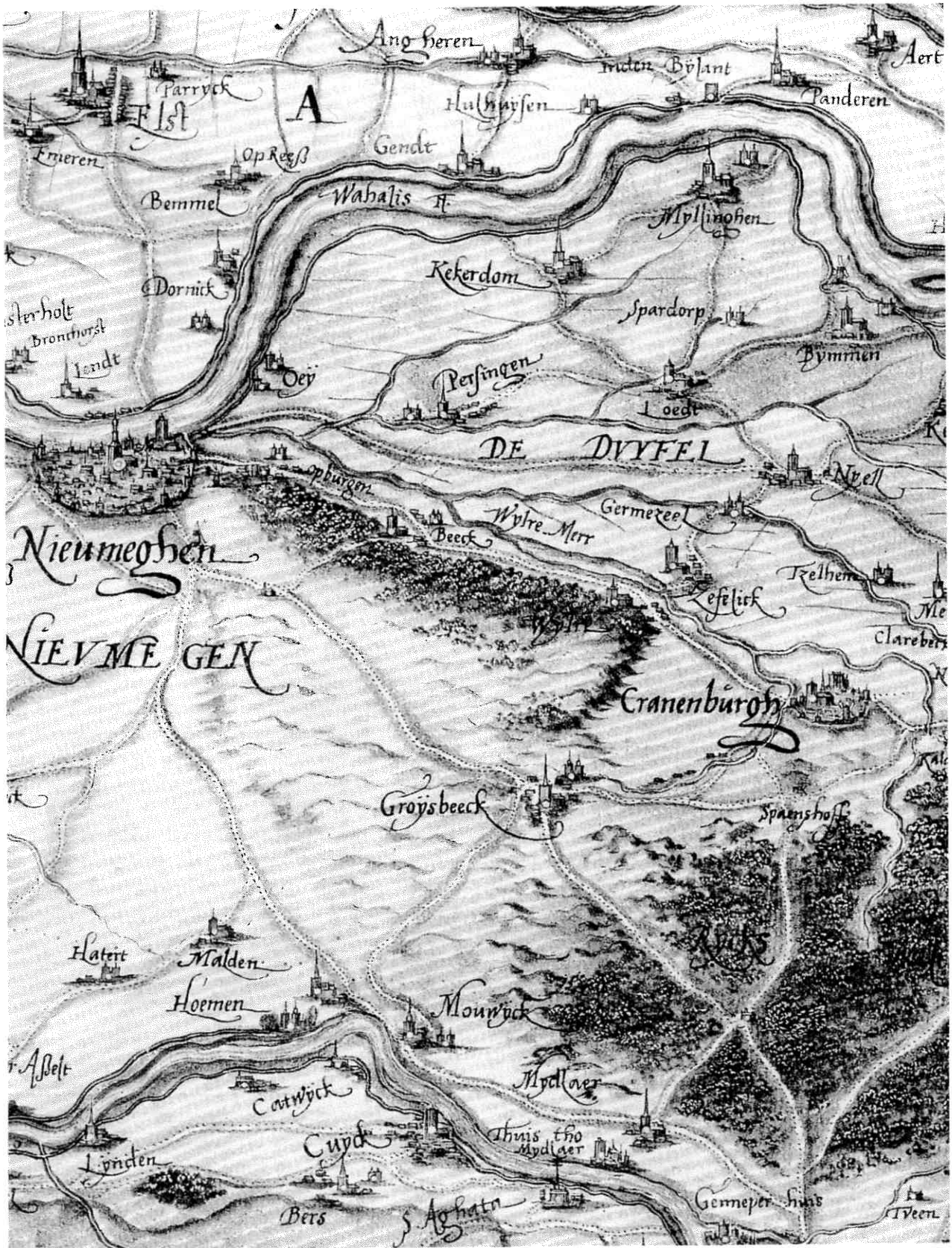
Het aanleggen van mottes verliep meestal in meerdere stadia. Het ophogen van de heuvel ging in 2 à 3 niveaus tot huidige hoogte. Hoge mottes kwamen in zwang, men was in de verdediging op een hoger plateau immers beter af dan de beneden staande aanvallers.

Maar niet alles mocht. Reeds in de tijd van Karel de Grote was het bouwen van versterkingen aan regels onderworpen. De "courtis" of hof (versterkte woonplaats) mocht men zo versterken dat men er veilig zat; de gracht mocht niet dieper zijn dan één man kon uitgraven en de wal die er omheen werd gebouwd moest zo laag blijven dat een ruiter te paard er overheen kon kijken⁶.

Op de motte zelf verscheen de eigenlijke burcht. Daarvoor, over de binnengracht, kon er dan nog een soort binnenhof zijn, in Nederland ook wel "voorburcht" genoemd. Ook de voorburcht werd beschermd door een gracht. In Frankrijk, waar de oorsprong van veel van onze kasteelbenamingen ligt, heetten de kastelen "chateau à motte" en voor de voorburcht gebruikte men de naam "basse-court".

Het kasteeltype van een toren op een motte en een binnenhof kan beschouwd worden als de voorloper van de dertiende- en veertiende-eeuwse polygonale kastelen. De grote donjon of woontoren zou dan het belangrijkste element van de later uitgebreide kastelen worden.

Bekende twaalfde-eeuwse mottekastelen in Neder-

Kaart van Nijmegen en de Duffel van Christiaan Sgrooten, circa 1580. Ooi (Oey) ligt rechts boven Nijmegen. Uit de Atlas met handschriftkaarten in de Kon. Bibliotheek te Brussel.

land zijn onder meer Kessel, Millen, Leiden, Coevorden, Montferland, Oostvoorne, Borsselen, Limbricht en Grubbevorst. De compacte mottekastelen werden de administratieve centra van de opkomende heerlijkheden.

Het bouwen van versterkingen was aanvankelijk een voorrecht van de vorst. Binnen het leenstelsel kreeg hij, zich bovenaan de pyramide bevindend, plaatsvervangers (leenmannen en vazallen) die steeds machtiger werden, vooral toen in de elfde eeuw de lenen in erfelijk bezit van bepaalde geslachten kwamen. Deze vrije heren konden steeds meer macht vergaren doordat zij - al dan niet met toestemming van de landsheer - op hun grondgebied torens, mottekastelen en dergelijke, gingen bouwen. De landsheer behield zich echter het recht voor om deze versterkingen af te breken als deze voor de hem een al te grote bedreiging werden. Het feit dat de heren zich naar hun stamburcht noemden geeft de belangrijkheid aan van hun kasteel, van waaruit de heren tevens hun bezit uitbreidden. Zo nam in het graafschap Gelre in de dertiende eeuw het aantal adellijke burchten aanzienlijk toe. Zij werden als permanente basis gebruikt door en voor de dynastieën en ministerialen en waren gesitueerd in het hart van het heerlijk bezit.

Het graafschap Gelre

Gelre is een kastelenrijk gebied. Het werd pas na 1050 een territoriale staat; Brabant, Utrecht en Holland bijvoorbeeld gingen hem voor. Aanvankelijk was Gelre een graafschap. In de twaalfde eeuw trouwde graaf Gerard III (vermeld 1129-1141) met Irmgarde, dochter van graaf Otto van Zutphen, waardoor Gelre en Zutphen verenigd werden. Graaf Reinald II (1326-1343) werd in 1339 tot hertog van Gelre verheven.

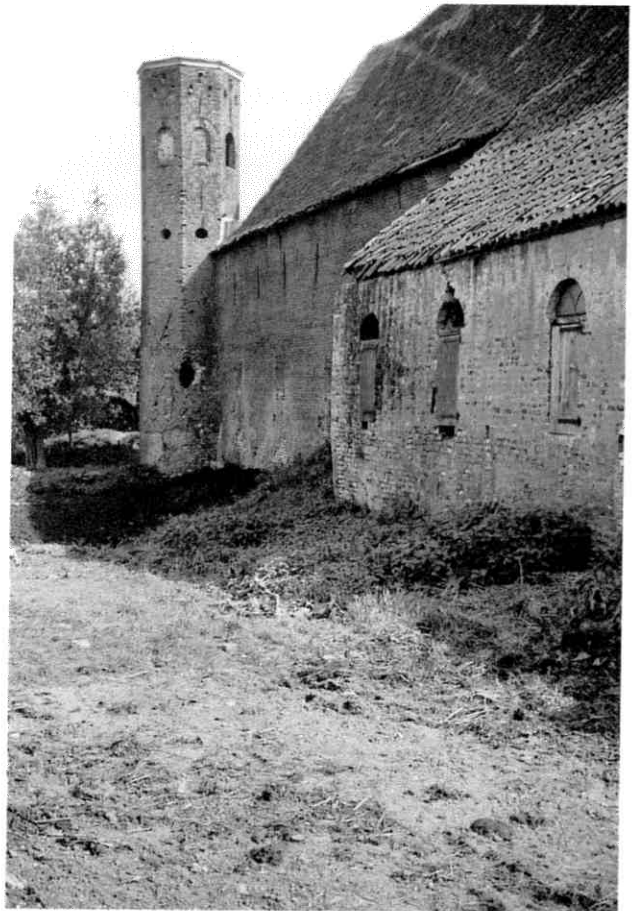
Het hertogdom Gelre bestond uit vier kwartieren: het Overkwartier en de kwartieren van Nijmegen, Arnhem en Zutphen. Alleen al in het Kwartier van Nijmegen werden in de middeleeuwen zestig landgoederen beleend; Ooij was een van de twee rijkslenen⁷. Op de leenman van een "open huis", een kasteel waarop het openingsrecht, het *ius aperturae*, van toepassing was, rustte de verplichting zijn kasteel open te stellen voor de leenheer als deze van de versterking gebruik wilde maken. Tevens kon hij er in geval van oorlog zijn troepen legeren en er zelf verblijven. De macht van de leenman werd hierdoor natuurlijk flink beperkt, wat in principe ook de opzet van de leenheer geweest moet zijn: op deze manier kon hij de macht van zijn vazal binnen de perken houden.

Het *ius aperturae* viel in Gelre terug te voeren op het landsheerlijk versterkingsrecht. Uitbreiding van de grafelijke en hertogelijke macht over andere kastelen en gebieden was vooral in de dertiende eeuw mogelijk

door dit recht. De hertog kon op grond hiervan kastelen bouwen. Tevens kon hij toestemming geven aan anderen om kastelen in zijn gebied te bouwen. Deze toestemming gaf de hertog in ruil voor bijvoorbeeld een leenopdracht. Pas in de dertiende eeuw kwam de verwerving van eigen kastelen echt goed op gang. De oorzaak hiervan ligt in het feit dat de Gelderse heren vrij laat begonnen met de uitbreiding van het eigen machtsgebied. Onder Otto II (1229-1271) nam het Gelderse kastelenbezit aanzienlijk toe. Onder de al genoemde Reinald I (1326-1343) kwamen er veel open huizen.

De heren van Ooij

De heren van Ooij waren waarschijnlijk een vrij en adellijk geslacht. In 1081 vaardigde bisschop Koenraad van Utrecht (1076-1099) een oorkonde uit naar aanleiding van een schenking die hij deed aan de Utrechtse St. Maartenskerk. In deze oorkonde komen verscheidene namen voor van personen die getuige waren, waaronder Stephanus de Oge. Ook al is zijn achternaam iets anders, toch zou men kunnen aannemen dat hij een van de heren van Ooij is geweest. Een andere vermelding die er vlak na volgt, komt uit een

"Het hoektorentje" (zomer 1943). Foto D. Buurman.

Het Huis Oyen in de zomer van 1948. De oorlogsschade is nog niet hersteld. N.B. Het huis staat op een ophoging in verband met hoge waterstanden. Foto D.J.G. Buurman.

oorkonde uit 1084: Adelheit, dochter van graaf Everhard, draagt haar goed "Ortina" op aan de bisschop van Utrecht en ontvangt het in leen terug. Als getuige trad daarbij op Werenbertus de Oya⁸. Hierbij moet echter een kanttekening gemaakt worden. Met het landgoed "Ortina" is zeer waarschijnlijk "Orthen" bij Den Bosch bedoeld, waar een kasteel met de naam "Oyen" stond! En in dat geval zou onze Werenbertus zo'n gehate Brabander geweest zijn in plaats van één van de heren van het onderhavige Ooij. Er verschijnt in 1108 nog een heer, Gerardus van Oie, in een oorkonde van dezelfde bisschop. Daarna traden verschillende heren in de twaalfde eeuw op in de oorkonden van de bisschop van Keulen. Ooij viel in de Middeleeuwen onder het gezag van de Duitse koning en behoorde tot het Duitse Rijk. Een band met de bisschop van Keulen is daarom zeer wel mogelijk. Niettemin was het geen duurzame relatie: na 1200 wordt deze betrekking niet meer in bronnen vermeld.

De heren van Ooij zijn een invloedrijk geslacht geweest; herhaaldelijk traden zij als getuigen bij leenopdrachten en geschillen op, zoals bijvoorbeeld in 1233, toen Gerard van Ooij getuige was bij de verheffing van Arnhem tot stad door graaf Otto⁹. Het was in die tijd een belangrijke zaak als je je naar een bepaald bezit kon vernoemen. De eerste vermelding van het kas-

teel van Ooij komt in een oorkonde uit 1184 voor: paus Lucius III bevestigt de goederen die door aartsbisschop Philip van Heinsberg (1167-1191) verworven zijn in het kader van de uitbreiding van het aartsbisdom van Keulen. Het kasteel wordt op 7 maart van dat jaar beschreven als "allodium Stephanis de Oya, cum ipsius loci castro"¹⁰. Daarvoor hadden de heren het kasteel als rijksleen ontvangen van, en dus opgedragen aan, de keizer Frederik ! Barbarossa (1152-1190). Door deze oorkonde werden ze leenmannen van het aartsstift Keulen, hetgeen de opmerking uit de vorige alinea versterkt.

In 1202 veroverde hertog Hendrik I van Brabant (1190-1235) de burch van Ooij, toen deze als bondgenoot van Otto IV naar Nijmegen optrok¹¹.

Op welke wijze het kasteel weer in handen van de heren van Ooij is gevallen is onduidelijk. Dit is ook het geval met de overgang van de heren van Ooij als leenmannen van de bisschop naar een leenverhouding met de Rooms-koning. In ieder geval wordt in 1254 het kasteel van Ooij genoemd in een document, ondertekend door de Rooms-koning. In dat jaar moest heer Bertold van Ooij kasteel en goed afstaan aan graaf Otto II van Gelre (1229-1271) en zich onder diens gezag plaatsen. In de giftbrief van Rooms-koning Willem II wordt dit beschreven:

Overblijfselen van Huis Ooy na de restauratie. Voorjaar 1951. Foto D.J.G. Buurman.

*Wilhelmus Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, universis ac fingulis, praesencia inspecturis gratiam suam & omne bonum. Ad noticiam universorum, ac singularum, volumus pervenire, quod, illustri viro, Comiti Gelrensi, in remuneracionem sui pii obsequii, Castrum apud Oye & quicquid Bertholdus vir nobilis, ab Imperio tenuit & habuit, in feodum concessimus, sibi, cum aliis bonis suis, quaedam Otto Comes ab Imperio habet, possidendum, praesentium testimonio literatum.*¹²

Waarschijnlijk is er grote rivaliteit geweest tussen Ooij en Gelre. Bertold zal zich niet zonder slag of stoot aan de graaf van Gelre hebben onderworpen. Een leenband met een opdringerige buurman zal heel wat knellender zijn geweest dan een met de machthebber in Duitsland, die zich nauwelijks liet zien. De heren van Ooij keerden zich tegen het Gelders gezag en steunden nu de graaf van Kleef. In 1282 werd het "castrum de Oye" open huis voor deze graaf. In de veertiende eeuw vond pas een verzoening plaats toen in 1395 hertog Willem I (1379-1402) van Gelre Gerrit van Ooij met het kasteel en de heerlijkheid beleende. Van deze gelderse leenoorakonde is slechts een afschrift bewaard gebleven, de oudst bekende originele oorkonde dateert uit 1402.

Wat was dat nu voor een kasteel, dat blijkbaar toch een gewild object was, een bron van inkomsten (of ergernis?) voor de heren van Ooij en de graven van Gelre?

Het kasteel van Ooij

In de beleningsoorkonde van 1395 staat:

*die borch ende vorburch tot Ooij; den vürsten singelgrave omme die borch tot Ooij*¹³.

Het kasteel is dan uitgebreid met een voorburch, zodat er nu ook sprake was van een hoofdburcht. Het woord "vürsten" geeft te denken: het gaat om de buitengracht, de eerste gracht die om de voorburch ligt. Zouden er meerdere singelgrachten geweest zijn? Luchtfoto's van het terrein zou men kunnen interpreteren als zouden er een viertal ovaal verlopende grachten met tussensingels hebben bestaan¹⁴. Waar men over een "vürsten" singelgracht spreekt, lijkt het logisch dat er een "achtersten" i.e. de gracht die om het kasteelemplacement met het hoofdgebouw heen ligt zou zijn, maar vier stuks? Voor een eenvoudige donjon, zelfs met voorburch, zou dit wel een zeer gecompliceerd grachtenstelsel zijn. In het leenregister van 1420 is sprake van

“die borch ende vorborcht tot Oy, end dat gericht, hoge ende lege, buten den uutersten cingelgrave om de borch voors¹⁵”.

Afbeeldingen en een vooroorlogse luchtfoto maken in ieder geval duidelijk dat de hoofdburcht op een rond, omgracht eiland van circa 45 m doorsnede stond. De brug naar de voorburcht werd door een stevige toren beschermd. De kern van de hoofdburcht bestond uit een zware, vierkante toren of donjon, die volgens een achttiende-eeuwse beschrijving uit tufsteen (duifsteen) was opgetrokken¹⁶. Mogelijkerwijs was deze stenen toren de opvolger van een houten voorganger. Op een luchtfoto uit 1937 ziet men een witte stip in het centrum van de donjon. Deze is geïnterpreteerd als de poer die de centrale kolom droeg, dus de aftekening van een pijler die het steunpunt heeft gevormd van de overwelfing van de kelderruimte¹⁷.

Het kasteelterrein werd in 1981 door de Nijmeegse afdeling van de Archeologische Werkgemeenschap Nederland onderzocht. De fundering van de donjon werd teruggevonden op 30 cm onder het huidige maaiveld, dat door de eeuwen heen verlaagd is. De fundering bleek 1,80 m breed te zijn, en ging 1,25 m de diepte in. De omtrek zal circa 11,25 x 11,25 m geweest zijn. De donjon was echter op een laaggelegen oeverwalafzetting langs de Waal gebouwd. Vanwege het gevaar van overstroming is rond de voet van de toren een cirkelvormige ophoging aangebracht met een diameter van circa 45 m. Deze diameter kan evenwel die van een schildmuur geweest zijn met de voet in het water. Dan hoeft de kasteelwerf niet per se 45 m in diameter gehaald te hebben.

De ophoging heeft onderzoekers ertoe gebracht het kasteel van Ooij als een mottekasteel aan te merken. Het heeft de uiterlijke kenmerken: een ophoging, een hoofdtoren op de top en een gracht er omheen. Maar een ophoging behoeft niet per definitie een motte, een hoge burchtheuvel te zijn geweest. Maar, men kan nooit zeker weten of Ooij een motte geweest is, omdat het terrein in de late middeleeuwen om de een of andere reden – bij de uitbreiding van het kasteel – is verlaagd tot de hoogte van de voorburcht.

Er zijn zelfs historici die ervan overtuigd waren dat Ooij een ronde burcht was. Maar dat rond slaat op het bouwwerk en niet op de plek waarop dat stond; met andere woorden de vorm vgan de kasteelstede is niet maatgevend. Om Ooij als een ronde burcht of een mottekasteel te classificeren is meer nodig. Het is veiliger Ooij aan te merken als een kasteelwerf, waarbij werf is afgeleid van wierde, dat is terp, opgehoogde aarde. Mij lijkt dat Ooij in oorsprong een zware donjon met aanbouw op een rond eiland is geweest. Tegen de donjon aan werden een woonvleugel en een kapel gebouwd, en de voorburcht werd extra be-

schermd door een tweede zware stenen toren. Sporen op de zuidmuur van de donjon duiden op verdwenen verbouwing, zoals te zien valt op de prent van C. Pronk uit 1731.

Er zijn niet veel tekeningen bekend van Ooij. In 1582 trok de burgerij van Nijmegen naar het door de vijand bezette kasteel en stak dat in brand:

“op 30 augustus iss der burgermister Hoecklom, mitt Wilhelm Lambertzsoen, schepen, ende Rutger Hoedemaecker, deputierde, bij sich hebbende die hopmanschap van de Burchtstraet, mitvlygenden vendlin utracken nae het huis Oy ende hebbe t selve beganst tontfest¹⁸”.

Het huis werd gedeeltelijk afgebroken, en in 1617 herbouwd. Aan deze herbouw dankt de tweede stenen toren zijn renaissancebekroning. In 1794 viel het kasteel ten prooi aan de furie van de Fransen.

Roemloos einde

Blijkbaar hadden de Fransen danig huisgehouden. Graaf Otto van Bijlandt zag herbouw van het Huis niet meer zitten en besloot het hoofdgebouw voor afbraak te verkopen. Deze verkoop vond plaats in augustus 1798. Artikel 6 van de verkoopvoorwaarden geeft aan wat er afgebroken mocht worden:

“Den kooper zal alleenlijk mogen afbreken ‘t eigentlijke Kasteel zo en als het in zijne grachten gelegen is, dog geenszins de gebouwen welke over de brug op ‘t Bassecour staan zoo als meede de stallinge aan de voorpoort, welke verkoopers Principaal aan zig behoud; ook zal de brug waarover men van ‘t bassecour naar het Kasteel gaat in zijn geheel moeten blijven en de ronde muur welke aan de zijde van ‘t Kasteel met zijn voet in de gracht staat en waarop de gem: brug gedeeltelijk rust, niet verder dan tot aan de begaane grond en op gelijke hoogte als de brug mogen afgebroken worden en door den koper op zijne kosten met een goede steene rollaag moeten voorzien worden ...¹⁹”

In de negentiende en twintigste eeuw gingen de heerlijke rechten van Ooij over op andere adellijke geslachten. Vanuit adellijk perspectief daalde het peil der eigenaren bedenkelijk. Via de Nederlandsche Maatschappij voor Grondbezit kwam het Kasteelse Hof in 1922 in het bezit van de steenfabrikant v/h Firma Robert Janssen.

Ook de staat van de gebouwen op de Hof liep sterk achteruit. Begin negentiende eeuw is de pas heropgerichte parochie van Ooij er een tijdlang gehuisvest ge-

weest. Het Knechtenhuis diende als pastorie en het stalgebouw was ingericht als schuurkerk. Generaties kwamen en gingen en de grote stal, het Knechtenhuis en het sierlijke hoektorentje raakten steeds verder in verval. Na het hoofdgebouw dreigde nu ook het Kasteelse Hof roemloos ten onder te gaan²⁰.

Gelukkig bood het particulier initiatief van het de nostalgie minnend deel van de burgerij uitkomst. In 1950 komen stalgebouw en hoektorentje in het bezit van de stichting "Vrienden der Geldersche Kasteelen", kort daarop ook het Knechtenhuis. Na nog wat wederwaardigheden zijn stalgebouw, hoektoren en Knechtenhuis in de jaren '60 en '70 in oude luister hersteld. Veel is het niet, als je het vergelijkt met het imposante kasteel van Ooij uit de achttiende eeuw, maar evengoed is er tenminste een stukje Ooijse historie bewaard gebleven.

Enkele zeventiende- en achttiende-eeuwse prenten laten het kasteel in zijn volle glorie zien. De middeleeuwse situatie is er echter, op de grote donjon na, nauwelijks in te herkennen. Een gereconstrueerde plattegrond van F. Gorissen, gebaseerd op een kadastrerkaart uit 1820, laat zien hoe het kasteel er (gedeeltelijk) heeft uitgezien. Het achttiende-eeuwse kasteel is door leden van de heemkundekring De Duffelt in een maquette vereeuwigd. Zij zijn uitgegaan van de prenten van C. Pronk (1731), P. van Lienden (1752) en J. Cornet (1872) naar Th. Schutter (1752).

Men kan, na daartoe een afspraak gemaakt te hebben met de huidige bewoners, het kasteelterrein bezoeken. Met enige moeite slaagt men er dan toch in, zich het rijke verleden van het kasteel en zijn heren voor de geest halen.

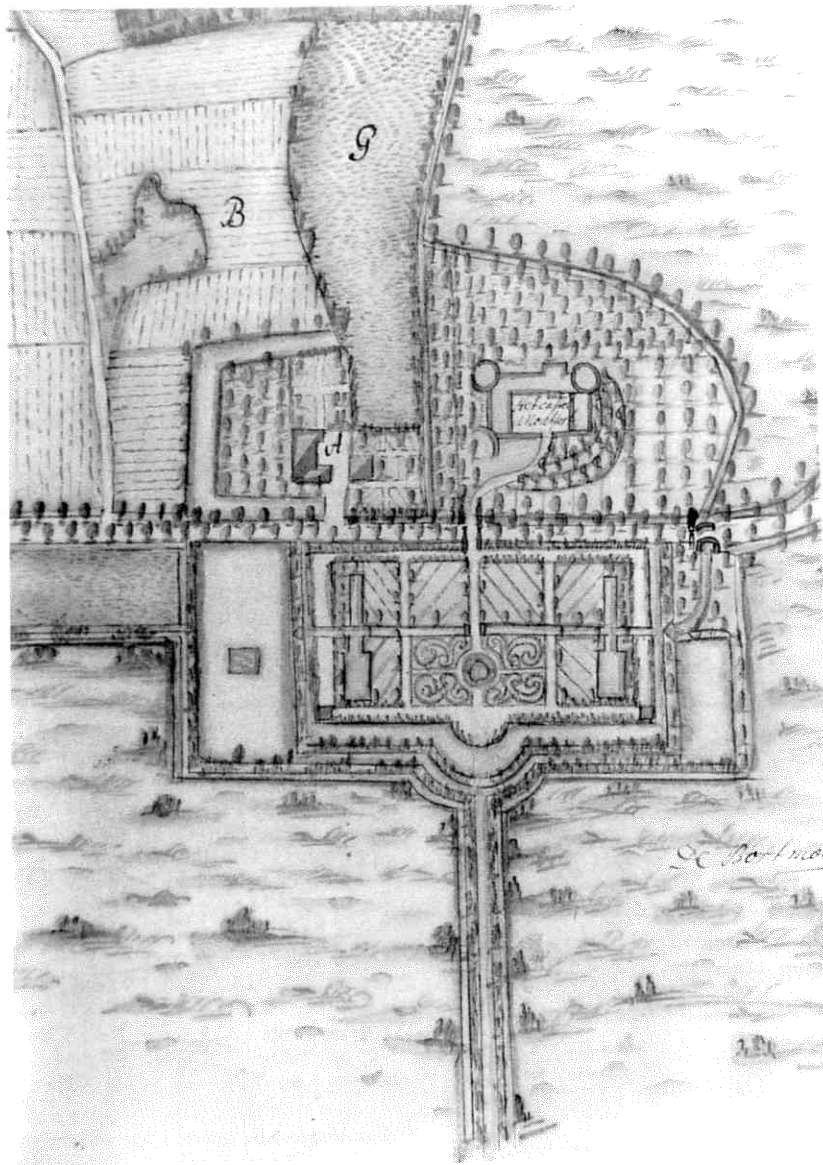
De foto's bij dit artikel zijn tussen 1943 en 1951 gemaakt door de heer D.J.G. Buurman.

*** Dit artikel is eerder verschenen in het boek *De Ooij*, Bandijk Boeken, Nijmegen 1993, onder redactie van Monique Bullinga en Piet Offermans.

Utrecht, voorjaar 1994.

Noten

- ¹ Schulte, A.G. Het Rijk van Nijmegen. Oostelijk gedeelte en de Duffelt (Den Haag, 1983), pag.238-239.
- ² Idem, pag.236.
- ³ Toy, S., The Castles of Great Britain (London, 1963) pag. 37.
- ⁴ Besteman, J., Mottes in the Netherlands, in: Liber Castellorum (Zutphen, 1981), pag. 43.
- ⁵ Met dank aan professor dr J.G.N.Renaud, van wie deze informatie afkomstig is.
- ⁶ Deze informatie is eveneens afkomstig van prof.dr J.G.N. Renaud.
- ⁷ Idem, pag. 110.
- ⁸ Bondam, P., Charterboek der hertogen van Gelderland en Graaven van Zutphen, 2 dln. (Utrecht, 1783), dl. 2,pag.10.
- ⁹ Eliëns, F en Harenberg, J., Middeleeuwse kastelen van Gelderland (Rijswijk, 1984), pag. 270.
- ¹⁰ Bondam, P. (Utrecht, 1783), dl. 1, pag. 240, nr.65.
- ¹¹ Leupen, P. en Thissen, B., Bronnenboek van Nijmegen, Nijmeegse Studiën 10 (Nijmegen, 1981), pag. 50.
- ¹² Bondam, P. (Utrecht 1783), dl 1, pag. 495, nr. 83. (cursivering NB).
Vertaling oorkonde; met dank aan dr H.P.H. Camps: Willem bij de gratie Gods Rooms koning, altijd Augustus wenst allen en ieder in het bijzonder zijn gunst en al wat goed is. Ter kennis van allen en ieder in het bijzonder wensen wij te komen dat wij de roemruchtige heer, de graaf van Gelre tot beloning voor zijn toegewijde dienst het kasteel van Ooi en alles wat de edelman Berthoud van het Rijk (in leen) hield en in bezit had, als leen hebben gegeven, om dit, samen met zijn andere goederen die dezelve graaf Otto van het Rijk houdt, voor zich te bezitten; getuige deze tegenwoordige brief.
- ¹³ Gorissen, F., Die Burgen im Reich von Nimwegen ausserhalb der Stadt Nimwegen, in: Niederrheinisches Jahrbuch IV (1959), pag.147-151, hier pag. 148.
- ¹⁴ Aarts, B., Het voormalig kasteel Ooij, in: Van Toen naar nu 12 (1982), pag. 74-80, hier pag. 77.
- ¹⁵ Schulte, A.G. (Den Haag, 1983),pag. 236.
- ¹⁶ Idem, pag. 240.
- ¹⁷ Freytag Drabbe, C.A.J. von, Luchtfoto en geschiedenis, in: Tijdschrift voor kadaster en landmeetkunde 64 (1948), pag. 161.
- ¹⁸ Eliëns, F. en Harenberg, J. (Rijswijk, 1984), pag. 272.
- ¹⁹ Schulte, A.G. (Den Haag 1983), pag. 239.
- ²⁰ Een uitgebreide beschrijving van de nog aanwezige resten van het Huis Ooij in: Schulte, A.G. (Den Haag 1983), pag. 240-247.

Kasteel en park Montfort. Tekening 18de eeuw door de landmeter Adam Blum. R.Archief Limburg, archief Nassause Domeinen, inv.nr. 177. Foto M. Flokstra.

Aantekening van de redactie

Deze tekening in het kaartboek van de landmeter Adam Blum is wellicht niet zo belangrijk met betrekking tot het gebouw dan wel uitermate informatief ten aanzien van de parkaanleg. Hiervan is in het terrein vrijwel niets meer terug te vinden. De huidige bebouwing geeft ook geen aanleiding om te vermoeden dat de bewoners van het kasteel zich hier zo'n tweehonderd jaar geleden zo kostelijk konden verpozen.

Men zou evenwel op een dwaalspoor geraten, indien men de uitbeelding van het kasteel als leidraad voor een bespreking van de plattegrond zou willen gebruiken. Oudere tekeningen uit het begin van de 17de eeuw geven een veel betrouwbaarder beeld van Montfort.

Het kasteel had zeker geen rechthoekige grondslag, maar een zeer onregelmatige zeshoekige. De voorburch lag ter plaatse van de huidige boerderij A. De ingangszijde van het hoofdgebouw vertoonde – ook als ruïne – nog steeds drie torens. Kortom, de landmeter heeft te weinig belangstelling voor de architectuur gehad om het gebouw op een geloofwaardige wijze weer te geven.